

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Amanova Gulnoz
Abdukayumovna

*Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari va ilg'or
texnologiyalarni tadbiq etish markazi tayanch doktoranti.*

Tel: 90 351-65-79

KOGNITIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH – DAVR TALABI

Annotatsiya. Maqola mutaxassisning asosiy kompetensiyalaridan biri sifatida talabalarning kognitiv kompetensiyasini rivojlantirish muammosiga bag'ishlangan. Maqolada talabalarning kognitiv kompetensiyasini rivojlantirish pedagogik jamoaning imkoniyatlari ochib berilgan. Talabalarning kognitiv kompetensiyasini rivojlantirish uchun mustaqil ishning roli ta'kidlangan.

Tayanch so'zlar. Shakllanish va rivojlanish, talabalar, ta'lim va kognitiv kompetensiya, kompetensiya

Аннотация. Статья посвящена проблеме развития учебно-познавательной компетентности студентов как одной из базовых компетенций специалиста. В статье раскрываются возможности дисциплин для развития учебно-познавательной компетентности обучающихся. Подчеркивается роль самостоятельной работы для развития учебно-познавательной компетенции студентов.

Ключевые слова. Формирование и развитие, студенты, учебно-познавательная компетентность, компетентность

Annotation. The article is devoted to the problem of the development of educational and cognitive competence of students as one of the basic competencies of

a specialist. The article reveals the possibilities of disciplines for the development of educational and cognitive competence of students. The role of independent work for the development of educational and cognitive competence of students is emphasized.

Keywords. Formation and development, students, educational and cognitive competence, competence.

O‘zbekistonda xalqaro ta’lim standartlari asosida oliy malakali mutaxassislar tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlar yaratilmoqda. Xususan, Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida “individual ta’lim trayektoriyalariga asoslangan, talabalarda kreativ fikrlash, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga qaratilgan o‘quv rejalar ishlab chiqish orqali talabalar qiziqishlari hamda kadrlar buyurtmachilari ehtiyojlariga muvofiq ta’lim dasturlarini shakllantirish, o‘quv jarayonida kompetensiyalarni kuchaytirishga qaratilgan metodika va texnologiyalarni joriy etish, o‘quv jarayonini amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirish, oliy ta’lim muassasalari bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o‘tkazish” kabi muhim vazifalar belgilangan. Bu esa bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirish bilan bir qatorda, ularda turli kompetensiyalarni rivojlantirish vazifasini qo‘ymoqda.

Ta’limning kredit-modul tizimida talabalarning mustaqil ishlashiga asosiy e’tibor berilgan. Bizga ma’lumki o‘quv jarayoni talabalarni mustaqil fikr yurita olishga o‘rgasa, unday ta’limni rivojlantirishga asoslangan o‘quv-bilish jarayoni deb qabul qilish mumkin. Talabalarni mustaqil fikrlashga yo‘naltirilgan maxsus vositalarni qo‘llab, uni fanga qiziqtirish, erkin fikrlashga o‘rgatish, rivojlantirish tizimi yaratish orqali ularda kreativ g‘oyalarni shakllantirish mumkin. oliy ta’limda kredit- modul tizimiga o‘tish va ushbu tizim o‘qish jaraenidagi talabaning mustaqil ishlashiga keng o‘rin berish talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirishning asosiy omilidir.

Kognitiv kompetentsiya shaxsiy kompetentsiyaning asosiy turlaridan biridir, shuning uchun zamonaviy sharoitda har bir mutaxassis uni o'zlashtirishi kerak. Bu boshqa kompetentsiya turlarining tarkibiy qismi, uzluksiz ta'limning shaxsiy asosi sifatida qaralishi mumkin.

Kognitiv kompetentsiya deganda mantiqiy, metodologik, umumiy o‘quv faoliyati elementlarini o‘z ichiga olgan o‘zini-o‘zi boshqaradigan kognitiv faoliyat sohasidagi ko‘nikmalarga ega bo‘lish tushuniladi. Kognitiv faoliyatning kreativlik ko‘nikmalariga ega bo‘lish - bu haqiqiy bilim olish, muammolarni hal qilishning evristik usullariga ega bo‘lish, omillarni taxminlardan ajratish qobiliyati, baholash ko‘nikmalariga ega bo‘lish, ehtimollik, statistik va boshqa bilish usullaridan foydalanishdir.

Kognitiv kompetentsiya – bu hozirgi kunda nafaqat oliy ta’lim muassasalarida balki maktablar, kollej va litseylarda dolzarb bo‘lib qolayotgan bilim olishni o‘rganish qobiliyatidir.

Talabalarning bilim olish qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirish muammosini pedagogikada asosiy muammo sifatida keltirish mumkin. Yan Amos Komenskiy "Buyuk didaktika" asarida “O‘quvchilar bilim olish tushunchasiga egadirlar. Oynani qanchalik chang bosgan bo‘lsa ham, baribir kishi o‘z aksini ko‘rishi mumkin, albatta, toza oyna kishi aksini toza ko‘rsatadi. O‘qituvchining vazifasini oynadagi changni artib tashlash, y a’ni bilimni bola ongiga yetkazish, uni aqliy tomondan o‘stirishdir” - degan edi.

Kognitiv kompetentsiyani rivojlantirish muammosi murakkab muammo bo‘lib, uni hal qilish uchun falsafiy, didaktik, metodologik va boshqaruv jihatlarni hisobga olishni talab qiladi:

Birinchidan, kognitiv kompetensiyaning ma’nosi ba’zan faqat “o‘qishni o‘rganish” shiori bilan bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Vaholanki, kognitiv kompetentsiya shaxsning akademik va kasbiy harakatchanligini shakllantirish omili, har qanday ta’lim darajasi bitiruvchisining ijtimoiy raqobatbardoshligining asosi sifatida ko‘rib chiqilishi va asoslanishi kerak.

Ikkinchidan, ta’lim mazmunini alohida o‘quv fanlariga ajratuvchi hozirda mavjud sinf-dars tizimi asosiy ta’lim kompetensiyasi sifatida ko‘rilayotgan kognitiv kompetentsiyani rivojlantirish muammosini yaxlit tarzda hal qilishga to‘sqinlik qiladi. Buning oddiy, ammo samarali yechimi, bir tomondan, sinf tizimining obyektiv xususiyatini hisobga olish, ikkinchi tomondan, kognitiv kompetentsiya muammosini nafaqat metodik, balki falsafiy muammo sifatida ham ko‘rib chiqish kerak, ya’ni, butun professor-o‘qituvchilarning ushbu muammoni hal qilishning ustuvorligiga ishonirish, ya’ni ushbu muammoga jalb etish lozim.

Uchinchidan, kognitiv kompetentsiyani rivojlantirish muammosini amaliy hal qilish boshqaruv va uslubiy jihatdan kompleks tarzda amalga oshirishni o‘z ichiga oladi: o‘quv rejasi, kompetensiyaga yo‘naltirilgan o‘quv dasturi, kompetensiyaga yo‘naltirilgan darslik, o‘quv va uslubiy qo‘llanmalar, dars ishlanmalari va boshqalar.

To‘rtinchidan, kognitiv kompetensiyaning asosiy xususiyati ushbu jarayonni boshqarishni nazarda tutadigan o‘qituvchilarning deyarli barchasini ishtirokini belgilaydi. Bir auditoriyada ta’lim beruvchi o‘qituvchilar faoliyatini muvofiqlashtirish, ta’limning turli bo‘g‘inlarida ta’lim - tarbiya berayotgan o‘qituvchilarning uzluksizligini ta’minlash zarur. Masalan, maktabda o‘qituvchilarning kognitiv kompetentsiya asoslarini shakllantirish bo‘yicha faoliyatini muvofiqlashtirish unchalik zarur emas, chunki maktabda asosiy o‘quv fanlari bir o‘qituvchi tomonidan o‘tiladi. Oliy ta’lim muassasalarida esa muammoning bu jihati birinchi o‘rinda turadi.

Shunday qilib, ushbu jarayonning sifatini boshqarish muammosini tegishli hal qilmasdan turib, kognitiv kompetentsiyani rivojlantirish sifati muammosini hal qilish mumkin emas.

Kognitiv kompetentsiyani rivojlantirish u qanchalik mahoratli bo'lmasin bitta o'qituvchining sa'y-harakatlari bilan amalga oshirib bo'lmaydi. Buning uchun o'quv-uslubiy materallar hamda boshqaruv faoliyati bilan ta'minlangan tegishli kasbiy kompetentsiyalarga ega bo'lgan yaxlit pedagogik jamoa zarur. Shu sababli, ushbu kompetentsiyani maqsadli takomillashtirish zarurligiga butun jamoaning ishonchi ayniqsa muhimdir.

Talabalarning kognitiv kompetentsiyasi zamonaviy kasbiy ta'limning zarur tarkibiy qismi bo'lgan, fanlar, fanlararo aloqalar, integrativ bilimlar, ko'nikma va malakalar, funksional muammolarni hal qilish usullari to'plamini ifodalovchi ta'lim darajasi sifatida belgilanadi, bu talabalar tomonidan idrok etish, axborotni o'zlashtirish, ta'lim va kasbiy muammolarni hal qilish jarayoni bilan bog'liq faoliyat jarayonida qo'llaniladi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Андреев, А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А.Л. Андреев // Педагогика. – 2005. – № 4.

2. Байденко, В.И. Компетенции в профессиональном образовании (к освоению компетентностного подхода) / В. И. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11.

3. Богословский В.В. Взаимоотношения между учителем и учащимися как фактор развития познавательной активности и самостоятельности / В.Богословский. – Л.: ЛГПИ, 1993.

4. Болотов, В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10.